

УДК 355/359

Володимир БОГДАНОВИЧ,
*доктор технічних наук, професор, головний науковий співробітник
Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України,
м. Київ*

Анатолій СИРОТЕНКО,
*кандидат технічних наук,
начальник Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ*

БАЗОВІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ КОМПЛЕКСНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ТА НЕВІЙСЬКОВИХ СИЛ І ЗАСОБІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТАТНЬОГО РІВНЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Розглядаються загальні підходи до оцінювання ефективності комплексного використання військових та невійськових інструментів для забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави. Показано, що для розвинених демократичних країн усе більше значення у воєнній сфері набуває цивілізаційний чинник, що зумовлює рівень допустимих втрат у живій силі при вирішенні зовнішньополітичних проблем військовим шляхом. Досвід військових конфліктів різного масштабу в останнє десятиліття свідчить про те, що рівень допустимих втрат складає сьогодні десятки, якщо не одиниці, людських життів і стає одним з найважливіших чинників заборони застосування військової сили.

© Богданович В., Сиротенко А.

Ключові слова: *загроза, воєнна безпека, інтегрований потенціал протидії, управління інтегрованим потенціалом протидії, модель, сектор безпеки і оборони.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стаття спрямована на розробку концептуальних основ підвищення ефективності функціонування системи забезпечення воєнної безпеки в умовах загроз воєнного характеру і обмеженості матеріальних, фінансових, людських та інших ресурсів. Процес реформування сектору безпеки і оборони України здійснюється під лозунгом раціонального використання наявних сил та засобів, передбачає сумісне залучення до протидії загрозам окремих суб'єктів сектору безпеки і оборони, що, на думку розробників Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України [1], дозволить позбутися дублювання завдань та нераціонального використання вкрай обмежених ресурсів, які виділяються в Україні для забезпечення її воєнної безпеки, що і визначає актуальність даної публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Затверджена Указом Президента України Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України (далі – Концепція) визначає шляхи формування національних безпекових та оборонних спроможностей, що дадуть змогу гарантувати мирне майбутнє України, а також забезпечать своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці. Концепція визначає необхідність сумісного використання сил та засобів сектору безпеки і оборони, але технологія та процедури їх інтеграції в Концепції не розглядаються.

У монографії [2] розглянута методика визначення стратегічних завдань суб'єктам системи забезпечення воєнної безпеки щодо нейтралізації загроз воєнного характеру в умовах позаблокового статусу, але варіанти інтеграції зусиль окремих елементів системи в монографії не наводяться.

У Стратегії національної безпеки України [3] та у Воєнній доктрині України [4] йдеться про необхідність сумісного залучення окремих

складових сектору безпеки і оборони до протидії загрозам, проте ні принципи, ні умови інтеграції сил та засобів не наводяться.

Метою статті є розробка концептуальних засад оцінювання ефективності комплексного використання військових та невійськових сил і засобів для забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Воєнній доктрині України [4] однією із головних тенденцій формування та розвитку безпекового середовища у світі визначається перенесення ваги у воєнних конфліктах на асиметричне застосування воєнної сили не передбаченими законом збройними формуваннями, зміщення акцентів у веденні воєнних конфліктів на комплексне використання військових і невійськових інструментів (економічних, політичних, інформаційно-психологічних тощо), що принципово змінює характер збройної боротьби.

Україна у відповідь здійснює стратегічний перегляд концепції оборони з урахуванням досвіду подолання поточної кризи, запровадження нових методів керівництва обороною, які ґрунтуються на євроатлантичному досвіді за критерієм висока ефективність за прийнятних витрат. Одночасно передбачається створення результативного механізму формування і реалізації державної політики з питань забезпечення воєнної безпеки, здійснення військово-політичного, адміністративного та безпосереднього військового керівництва силами оборони. Першочерговим завданням визначено створення дієвої системи управління сектором безпеки і оборони держави.

Формування національних оборонних спроможностей передбачається здійснити шляхом покращення взаємодії і координації дій органів державної влади і складових сектору безпеки і оборони з урахуванням особливостей сучасної збройної боротьби, у ході якої широко використовуються не лише традиційні військові сили та засоби, операції (дії), але й різноманітні невоєнні сили та засоби, як правило, у формі локальних спеціальних операцій.

Основною вимогою до системи забезпечення воєнної безпеки висувається гарантування надійного захисту держави від зовнішніх

та внутрішніх загроз, запобігання виникненню збройного конфлікту, а у разі збройного конфлікту – його локалізація і нейтралізація.

Виходячи із засад внутрішньої і зовнішньої політики, з урахуванням характеру актуальних загроз національній безпеці, основними завданнями воєнної політики України у найближчий час і в середньостроковій перспективі визначено створення цілісного сектору безпеки і оборони держави як головного елемента системи забезпечення воєнної безпеки, інтеграцію спроможностей його складових для своєчасного і ефективного реагування на наявні та потенційні загрози, забезпечення підвищення спроможностей сил оборони, необхідних для досягнення цілей воєнної політики з врахуванням наявних у держави можливостей і ресурсів.

Оновлена концепція оборони передбачає запровадження нових методів керівництва обороною [4], які ґрунтуються на євроатлантичному досвіді за критерієм висока ефективність за прийнятних витрат.

Прийнятні втрати розглядаються переважно розвиненими демократичними країнами, у яких громадянське суспільство виступає основною соціально-політичною силою, що визначає внутрішню і зовнішню політику цих країн, у тому числі і у воєнній сфері, та здійснює суспільний контроль за владою. Громадянське суспільство головною цінністю визначає життя людини, її права і безпеку. Для громадянського суспільства неприйнятний військовий шлях вирішення зовнішньополітичних проблем, якщо бойові дії пов'язані із значними втратами своїх громадян. Але таке положення стосується тільки ситуацій, не загрозливих існуванню цих держав. У разі ж агресії проти них відношення до втрат своїх військ буде абсолютно інше і вони, поза сумнівом, підуть на жертви заради збереження свого суверенітету і незалежності. Проте сучасна геополітична ситуація така, що розвинені країни і їх союзи домінують в економічному, політичному і у військовому відношенні, тому прямої військової загрози для них не існує [5], хоча і для них зберігається реальна загроза тероризму [6], у боротьбі проти якого Захід може піти на певні жертви. Використовувати ж військову силу в ситуаціях, не загрозливих існуванню держави, виявляється все складнішим у міру становлення громадянського сус-

пільства. Отже, для розвинених демократичних країн все більше значення у війсьній сфері набуває цивілізаційний чинник, що зумовлює рівень допустимих втрат у живій силі під час вирішення зовнішньополітичних проблем військовим шляхом. Досвід військових конфліктів різного масштабу в останнє десятиліття свідчить про те, що рівень допустимих втрат складає сьогодні десятки, якщо не одиниці, людських життів і стає одним з найважливіших чинників заборони застосування військової сили [7].

Євроатлантичний досвід свідчить, що при плануванні використання військової сили очікувані втрати особового складу мають статус ресурсного обмеження M_{vosz} і знаходяться в межах від 0,5 до 1,0 %. Ураховуючи зазначене, очікувана ефективність комплексного використання військових та невійськових сил і засобів E_{KBZ} для нейтралізації виявленої загрози z за умови забезпечення достатнього рівня військової безпеки держави $U_{BB\delta}$ при прийнятних витратах G_n та допустимих втратах особового складу M_{vosz} може бути представлена формулою

$$E_{KBZ} = \frac{K_{nz}(T_{npz})}{K_{nzn}(T_{npz})G_{nz}}, \quad (1)$$

$$G_{nz} = \frac{G_{ez}}{G_{pz}} \quad (2)$$

$$M_{vosz} \leq (0,5 - 1,0), \quad (3)$$

$$\text{при } U_{BBz} \geq U_{BB\delta}, \quad (4)$$

де $K_{nz}(T_{npz})$ – сформований інтегрованим складом військових та невійськових сил і засобів нейтралізаційний “зсув” щодо загрози z ; $K_{nzn}(T_{npz})$ – потрібний нейтралізаційний “зсув” для нейтралізації загрози z до прийнятного рівня; G_{ez} – вартість ресурсів, що плануються (виділяються) для нейтралізації загрози z сформованим (інтегрованим) складом військових та невійськових сил і засобів; G_{pz} – розрахунковий обсяг витрат, що заявляється для нейтралізації загрози z сформованим (інтегрованим) складом військових та невійськових сил і засобів; M_{vosz} – допустимі втрати особового складу, що планується залучити для забезпечення потрібного нейтралізаційного “зсуву” щодо загрози z ; U_{BBz} – рівень військової безпеки, який забезпечується при реалізації вибраним варіантом складу

військових та невійськових сил і засобів нейтралізаційного “зсуву” щодо загрози z ; $U_{ВВ\delta}$ - нормативно встановлений достатній рівень воєнної безпеки держави; $T_{прz}$ - час, що планується для нейтралізації загрози z .

Якщо планується нейтралізація одночасно двох і більше загроз, то розраховується загальний рівень цих загроз та потрібний загальний нейтралізаційний “зсув” для їх нейтралізації. Інші викладки залишаються без змін.

Слід зазначити, що за неможливості забезпечити умови (2–3) особа, що приймає рішення, бере на себе політичну та юридичну відповідальність за досягнення кінцевого результату з нейтралізації z – і загрози.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України : Указ Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016. – К. : АПУ, 2016. – 17 с.
2. Богданович В. Ю. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки України : монографія : у 7 т. – Т. 4. Воєнна безпека держави і шляхи її забезпечення / В. Ю. Богданович, І. Ю. Свида, Є. Д. Скулиш; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. – К. : Наук.-вид. відділ НАСБУ, 2012. – 464 с.
3. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287. – К. : АПУ, 2015. – 12 с.
4. Воєнна доктрина України : Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555. – К. : АПУ, 2015. – 27 с.
5. Богданович В. Ю. Методика автоматизованого моделювання експертно-аналітичних сценаріїв виявлення та усунення загроз реалізації національних інтересів / В. Ю. Богданович, А. Л. Висідалко // Наука і техніка ПС ЗС України. – Вип. № 3 (20). – С. 21–29.
6. Богданович В. Ю. Аналіз можливостей системи забезпечення національної безпеки України щодо всебічної підтримки безпекового супроводу реалізації національних інтересів / В. Ю. Богданович, І. Ю. Свида, А. Л. Висідалко // Наука і техніка ПС ЗС України. – 2013. – Вип. № 3 (12). – С. 5–12.
7. Цыгичко В. Н. О категории “соотношение сил” в потенциальных военных конфликтах / В. Н. Цыгичко // “Военная мысль”. – 2002. – № 3 (5–6).

Богданович В. Ю., Сиротенко А. Н. **Базовые основы оценивания результативности комплексного использования военных и невоенных сил и средств для обеспечения достаточного уровня военной безопасности государства**

Рассматриваются общие подходы к оцениванию эффективности комплексного использования военных и невоенных инструментов для обеспечения достаточного уровня военной безопасности государства. Показано, что для развитых демократических стран все большее значение в военной сфере приобретает цивилизационный фактор, что отражается на уровне допустимых потерь в живой силе при решении внешнеполитических проблем военным путем. Опыт военных конфликтов разного масштаба в последнее десятилетие свидетельствует о том, что уровень допустимых потерь составляет сегодня десятки, если не единицы, людских жизней и становится одним из важнейших факторов запрета применения военной силы.

Ключевые слова: угроза, военная безопасность, интегрированный потенциал противодействия, управление интегрированным потенциалом противодействия, модель, сектор безопасности и обороны.

Bohdanovytch V. Yu., Syrotenko A. M. **Basic principles of effectiveness evaluation of comprehensive employment of military and non-military forces and means for providing sufficient level of state military security**

The article examines the conceptual basic principles of enhancing effectiveness of the operability of the system of providing military security under the condition of military threats and restricted material, financial, human and other resources. The process of reforming of the security and defence sector of Ukraine is carried out under the slogan of rational employment of available forces and means. It estimates a joint involvement of particular entities of the security and defence sector in countering the threats, which, according to the opinion of the developers of the Security and Defence Sector Development Concept, will allow avoiding duplication of tasks and irrational employment of critically restricted resources, which are allocated in Ukraine to guarantee its military security. The article proposes common approaches to effectiveness evaluation of comprehensive

employment of military and non-military means for providing sufficient level of state military security.

The article indicates that the civilizational factor in the military sphere in the developed democratic countries has been gaining more importance, which therefore implies the level of acceptable losses in manpower when resolving foreign-policy problems by military means. Lessons learned from the military conflicts of various scale provide evidence that nowadays the losses acceptance level is estimated at tens, if not some individuals, of human lives and this becomes one of the most important factors in prohibiting the military force employment. The Euro-Atlantic experience demonstrates that while planning of military force employment the expected losses in manpower should be given a status of resource constraint within the limits from 0,5 to 1,0 %.

Keywords: *threat, military security, integrated potential of counteraction, management of integrated potential of counteraction, model, security and defence sector.*